

Kokoelmat ja kerääminen strategisen suunnittelun lähtökohtana

Hanna Partanen

Museo on nykyhetkessä kahden tulen välissä. Toisaalta sen tulisi pitää huolta jo olemassa olevista, usein epäjärjestelmällisistä ja hajanaisista kokoelmistaan, ja toisaalta sen tulisi kerätä ja tallentaa myös nykyisyyden tuottamaa materiaalista kirjoja.¹ Kaikki tämä tulisi tehdä riittämättömien määrärahojen ja ylikuormitetun henkilökunnan avulla. Mutta onko tilanne todella näin toivoton? Olisiko kokoelmien hoitoa ja keräämisen politiikkaa mahdollista jollain tavalla järjeistää?

Kokoelmat ovat elämyksellisyyden ja nautintohakuisuuden viidakossa edelleen museon selkäranka. Ilman kokoelmia ei ole museota, on vain viihdekeskus, galleria tai tavaratalo. Samoin museo, joka lopettaa keräämisen, lakkaa olemasta museo, sillä se luopuu paitsi elävän elämän tallentamisesta myös tämän tallentamisen taidoista.² Museo joka ei kerää, muuttuu väistämättä kuolleeksi. Siksi museoiden suurin tulevaisuudenhaaste liittyy siihen, miten vähenevien resurssien ja poliittisen epävarmuuden keskellä pystytään pitämään yllä elävää museota, joka kerää ja tallentaa tavoitteellisesti ja kattavasti.³ Asioiden tilaa voidaan ainakin osittain selkeyttää kokoelmien arvioinnin ja strategisen suunnittelun avulla.

Museolain mukaan valtiosuuteen oikeutetulla museolla tulee olla ”toimintaa ohjaavat säännöt, joissa museon toimiala on määritelty sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään”. Sillä tulee lisäksi olla ”toiminta- ja taloussuunnitelma sekä muut toimintaa ohjaavat suunnitelmat siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään”.⁴ Museolla on siis oltava säännöstö, jossa määritellään, mitä varten museo on, ja kuinka se ylläpitää toimintojaan. Lisäksi sillä on oltava strategia, jossa määritellään, kuinka näitä toimintoja tullaan tulevaisuudessa toteuttamaan. Strategialla on tarkoitus ohjata museon toimintaa käytännön tasolla ja luoda konkreettiset kehykset sille, miten museo tulee toimimaan välittömässä lähitulevaisuudessa.

Fyysisten objektien ja niihin liittyvän tiedon kerääminen on eräs museon perustehtävistä. Nykyisen kaltainen keräämistoiminta on saanut muotonsa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun nationalistishenkisestä antikvarismista, jonka tavoitteena oli kerätä kansallisesti tyypillisiä esineitä tieteellisen tutkimisen materiaaliksi.⁵ Nykymuseon keräystoiminta poikkeaa tästä yllättävän vähän,

1 Gagnon & Fitzgerald 1999, 166.

2 Bursell 1999, 158.

3 Bursell 1999, 158.

4 Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729#a11.11.2005-877>.

5 Kostet 2007, 138-140.

sillä kokoelmia on ollut osittain pakko kerätä edelleen hyvin epäjärjestelmällisesti. Vaikka kokoelmiin otettavan esineen tulee teoriassa sopia jo olemassa olevaan, ja siten täydentää järkevää ja loogisesti koostettua kokoelmaa, päättyy museoon esineitä hyvin sattumanvaraisesti. Lisäksi esineen hinta ja koko, lahjoittajan näkemykset sekä museon perinteet vaikuttavat siihen, mitä esineitä museoon päättyy. Myös ns. hallitsemattomat tekijät kuten asenteet, arvostukset ja henkilökohtaiset mieltymykset ovat osaltaan vaikuttamassa kokoelmien muodostumiseen.⁶ Miten tällaisesta tilanteesta sitten voi syntyä kattava ja aikaansa kuvaava, ”objektiivinen” kokoelma?

Strategisella suunnittelulla on mahdollista tehdä keräämisestä jäsenneiltyä ja päämäärätietoista. Tähän on osaltaan pyrkinyt vaikuttamaan myös 1980-luvun alussa tehty jako maakuntamuseoiden toimialueista.⁷ Kokoelmiin oli kuitenkin jo tätä ennen ehtinyt muodostua runsaasti päällekkäisyyksiä, ja monet olivat vahvasti painottuneet talonpoikaiskulttuurin esineistöön.⁸ Nykytilanteessa useiden kulttuurihistoriallisten museoiden varastot ovat ääriään myöten täynnä kansatieteellistä esineistöä, eikä uusille esineille siten ole välttämättä edes fyysisesti tilaa.

Jean-Marc Gagnon ja Gerald Fitzgerald koostavat teoksessa *Museums and the Future of Collecting* mielenkiintoisen strategisen mallin kokoelmapolitiikan järjeistämiseen. He kirjoittavat, että aivan aluksi olisi hyvä määrittellä valtakunnallisella tasolla, missä kyseessä olevan maan museokokoelmat ovat ja mitä ne sisältävät. Tämä koskisi siis kaikkia museoita, ei vain valtion omistamia. Kun kokoelmien sisältö olisi selvitetty, selviäisi mitkä esineet ovat aineistoissa yli- ja mitkä aliedustettuina. Tältä pohjalta voitaisiin muodostaa kokoelmien kartuttamisen periaatteet, joissa painotettaisiin aliedustettuja esineryhmiä. Seuraavaksi tulisi luoda strategia, jonka oleellisena osana olisi resurssien uudelleenorganisointi ja uusien rahoitusvaihtoehtojen miettiminen. Kerätyn tiedon ja strategisen suunnittelun pohjalta olisi mahdollista luoda esineiden, tiedon ja asiantuntemuksen vaihtoon perustuva yhteistyömalli eri museoiden välille. Tärkeä osa prosessia olisi yleisen ja yhteisen tietokantajärjestelmän luominen, sillä se mahdollistaisi valtakunnallisten kokoelmien hallitun ylläpitämisen ja kartuttamisen käytännön tasolla.⁹

Mallin edut ovat siinä, että toteutuessaan se ottaisi huomioon jokaisen museoammattillisesti hoidetussa museossa olevan esineen ja suhteuttaisi sen kaikkiin jo olemassa oleviin museoesineisiin. Se myös vapauttaisi huomattavan määrän resursseja niin keräämiseen kuin kokoelmien hallintaan, ja muodostaisi tavoitteellisen pohjan tulevalle keräämiselle. Gagnonin ja Fitzgeraldin malli johtaisi hieman Museo 2000 -ohjelmasta poikkeavaan ”suureen suomalaiseen

6 Kostet 2007, 152 – 153.

7 Kostet 2007, 148.

8 Vrt. Brusell 1999, 158.

9 Gagnon & Fitzgerald 1999, 168.

museoon”, jossa kokoelmat eivät olisi minkään yksittäisen museon omistuksessa, vaan kaikkien yhteistä esinevarantoa. Ongelmana on kuitenkin se, että tällaisen kehitystyön todelliset kustannukset saattaisivat olla hyvinkin suuret ja rahoittajien löytäminen olisi vaikeaa. Samoin kokoelmien omistajuuteen, deponointeihin ja tavoitettavuuteen liittyvät seikat saattaisivat muodostua ongelmaksi.¹⁰ Valtakunnallinen yhdistämishanke on ajatuksena kaukainen, mutta ei välttämättä mahdoton. Tarpeesta tämänsuuntaiselle yhdistämiselle kertoo muun muassa Musketti -tietokannan käyttöönotto. Vaikka Musketti ei olekaan ollut järjestelmänä täysin ongelmaton, on se peruseriaatteeltaan hyvin lähellä Gagnonin ja Fitzgeraldin ideaalia.

Kokoelmapolitiikkaa on mahdollista rationalisoida hieman pienemmässä mittakaavassa esimerkiksi Maria Garcian, Carmen Chinean ja José Fariñan samassa teoksessa esittämän järjestelmän mukaisesti. He kirjoittavat loogisen oloisesta keräysmallista, jonka käyttöön ei tarvita suuria panostuksia ja joka sopii erityisesti pienille museoille. Se koostuu yksinkertaisesta esineen ominaisuuksiin perustuvasta monivalintalomakkeesta, jonka pohjalta määritellään esineen arvo, edustavuus ja konservoinnin tarve. Lomakkeen tarkoituksena on yhtenäistää keräämisen käytäntöjä ja tietyllä tavalla myös laittaa esineitä arvojärjestykseen, jolloin esimerkiksi kaikkein eniten konservointia kaipaavat esineet saavat kaipaamaansa huomiota. Jos sekä vanhat että uudet esineet käytäisiin läpi tällaisen lomakkeen kanssa, olisi kirjoittajien mukaan mahdollista luoda aiempaa yhtenäisempi ja johdonmukaisempi kokoelma.¹¹ Ongelmana on kuitenkin se, että lomakkeen täyttäjällä on aina omat motivaationsa, arvonsa ja arvostuksensa, eikä esineiden täysin objektiivinen arviointi tule siksi koskaan olemaan mahdollista.

Mutta vaikka keräämisen politiikkaa kuinka järkeistäisi, on nykyajan dokumentointi aina ongelmallista. Kuinka esineet valitaan ja mihin ne sijoitetaan? Kaikkea ei voi kerätä ja rajoja on pakko vetää. Mutta mihin niitä oikein vedetään, kenen toimesta ja mistä syistä? Barbro Bursell kirjoittaa, että nykyisyyden dokumentoinnissa on mahdollista valita kaksi erilaista lähestymistapaa. Ensimmäinen voidaan keskittyä esineeseen ja pohtia, mitkä mallit, materiaalit ja tyypit kuvaisivat mahdollisimman hyvin jotain tiettyä esinekategoriaa. Toinen vaihtoehto on valita ihmiskeskeinen lähestymistapa, jolloin keskitytään keräämään esineitä, joita jollain tietyillä ihmisryhmillä on ympärillään. Vaihtoehdon etuna on se, että esineen kontekstitiedoista tulee väistämättä varsin rikkaat ja että esineen käyttöön liittyvät tiedot tulevat tallennetuiksi. Esineet myös muodostavat järkeviä kokonaisuuksia, eivät vain loputonta tavaroiden sarjaa. Ensimmäinen keräämisen tapa on ongelmallinen, sillä se ei liitä esineitä niiden käyttökontekstiin riittävällä laajuudella; se ei kysy,

10 Gagnon & Fitzgerald 1999, 171.

11 Garcia & Chinean & Fariña 1999, 162 – 164.

kuka esinettä käytti, miksi ja mitä esine symboloi käyttäjälleen. Kuitenkin se on laajalti käytössä juuri riittämättömien kokoelmaresurssien takia; museoiden on usein tyydyttävä niihin esineisiin, jotka sattumalta täydentävät jo olemassa olevaa kokoelmaa. Ihmiskeskeinen tapa on yleisesti hyväksytty kokoelmien kartuttamisen periaate, mutta koska se vaatii huomattavasti esinekeskeistä lähestymistapaa enemmän resursseja, on sen toteuttaminen ollut monelle museolle vaikeaa.¹²

Kokoelmien ja keräämisen järjestäminen ja järkevöittäminen ei kuitenkaan onnistu ilman tarkkaa strategista suunnittelua, sillä vain huolellisesti laaditun strategian kautta museon on mahdollista muodostaa kokoelmapolitiikka, joka kantaa myös tulevaisuuteen. Kokoelmien tulisikin olla strategisesti tärkeässä roolissa, sillä vain toimivien ja järkevien kokoelmien kautta museo voi riittävällä laajuudella toteuttaa sen muita tehtäviä, kuten esimerkiksi tutkimusta ja opetusta. Asiakaslähtöisyys, oppimishurmos ja elämyshakuisuus kantavat kuitenkin vain tiettyyn pisteeseen.

12 Bursell 1999, 159 – 160.

Lähteet:

Brusell, Barbro. "Professionalizing collecting." *Museums and the Future of Collecting*. Ed. Simon J. Knell. Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney: Ashgate 1999.

Garcia, Maria & Chinea, Carmen & Fariña, José. "Developing a collecting strategy for smaller museums." *Museums and the Future of Collecting*. Ed. Simon J. Knell. Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney: Ashgate 1999.

Gagnon, Jean-Marc & Fitzgerald, Gerald. "Towards a national collection strategy: reviewing existing holdings". *Museums and the Future of Collecting*. Ed. Simon J. Knell. Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney: Ashgate 1999.

Kostet, Juhani. "Kokoelmien muodostuminen." *Museologia tänään*. Toim. Pauliina Kinanen. Suomen museoliiton toimituksia 57. Jyväskylä: Gummerus, 2007.